

Kritik mot Socialnämnden i Huddinge kommun för handläggningen av ett ärende rörande ett barn som hade frihetsberövats i ett brottmål

Beslutet i korthet: En sextonårig pojke, AA, greps den 6 januari 2016 misstänkt för ett allvarligt brott. Två dagar senare informerades socialförvaltningen i Huddinge kommun om att AA skulle begäras häktad om han inte kunde placeras på "låst institution" med stöd av lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU. Uppsala tingsrätt häktade AA den 9 januari 2016. Den 13 januari 2016 träffade socialförvaltningen AA för första gången sedan han frihetsberövats. Dagen efter omhändertogs AA med stöd av 6 § LVU. Åklagaren hävde häkningen och AA placerades på ett särskilt ungdomshem.

Barn som är misstänkta för brott ska häktas endast i undantagsfall. JO har tidigare uttalat att när det blir aktuellt att häkta en person under 18 år föreligger en stark presumtion för att den unge omedelbart ska omhändertas med stöd av 6 § LVU.

JO uttalar i beslutet att med hänsyn till AA:s ålder och de brott han var misstänkt för borde frågan om omhändertagande med stöd av 6 § LVU ha aktualiserats omgående efter polisens kontakt med förvaltningen den 8 januari 2017. JO konstaterar att det dröjde till den 14 januari 2016 innan ett beslut om omedelbart omhändertagande fattades. Enligt JO:s mening har myndighetens passivitet fått till följd att AA varit häktad onödigt länge. Nämnden får kritik för handläggningen.

I beslutet gör JO också vissa uttalanden i fråga om socialtjänstens närvaro vid barnförhör.

Bakgrund

Den 6 januari 2016 grep polisen AA som vid tillfället var 16 år. AA var misstänkt för att ha begått ett allvarligt brott. Samma dag underrättade polisen socialförvaltningen i Huddinge kommun om gripandet och höll ett första förhör med AA. Vid förhöret närvarade advokaten BB, som var offentlig försvarare för AA, och en tjänsteman från socialjouren i Uppsala kommun. Den 8 januari 2016 hölls ett nytt förhör med AA. Vid det förhöret var inte någon tjänsteman från socialförvaltningen i Huddinge kommun närvarande.

Uppsala tingsrätt beslutade den 9 januari 2016 att på begäran av åklagaren häkta AA.

Socialförvaltningen i Huddinge kommun utsåg en handläggare i AA:s ärende den 11 januari 2016. Två dagar senare träffade företrädare för socialförvaltningen i Huddinge kommun AA för första gången sedan han frihetsberövats.

Den 14 januari 2016 beslutade ordföranden i socialutskottet i Huddinge kommun att omedelbart omhänderta AA med stöd av 6 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU. Socialförvaltningen anmälde nästa dag till Statens institutionsstyrelse (SiS) att AA var i behov av en plats på ett särskilt ungdomshem. SiS meddelade den 19 januari 2016 att det fanns en plats för AA på ett sådant hem. Åklagaren hävde då beslutet om häktning av AA och han fördes till ungdomshemmet.

Anmälan

I en anmälan till JO klagade BB på Socialnämnden i Huddinge kommuns handläggning av AA:s ärende. Hennes klagomål sammanfattas i nämndens remissvar som återges nedan.

Utredning

JO hämtade in journalanteckningar från socialförvaltningen. Därefter begärde JO att Socialnämnden i Huddinge kommun skulle yttra sig över det som BB hade uppgett i sin anmälan. Socialnämnden, socialutskottet, anförde i ett remissvar bl.a. följande (de bilagor som hänvisas till i remissvaret har här utelämnats):

Sammanfattning

Socialnämnden har av Justitieombudsmannen (JO) anmodats att yttra sig över vad som framförs i BB:s anmälan till JO, bilaga 1. Bakgrunden till anmälan är ett frihetsberövande av barn. BB är barnets advokat och har i sin anmälan framfört ett antal punkter där hon anser att förvaltningen har brustit i sin handläggning av ärendet. Bristerna består främst i att handläggningen av ärendet varit för långsam, vilket enligt anmälaren bidragit till att pojken varit häktad onödigt länge.

Förvaltningen delar uppfattningen att häktet inte är en miljö där barn i den aktuella pojkens ålder ska behöva befinna sig längre än vad som är absolut nödvändigt.

I det nu aktuella ärendet anser förvaltningen att socialnämndens handläggning varit så skyndsam som enheten för ensamkommande barn och unga förmått utifrån rådande omständigheter.

Beskrivning av ärendet

BB vill att JO granskar Huddinge kommuns agerande i samband med barnets frihetsberövande. Barnet, som är 16 år, greps av polisen den 6 januari 2016 och häktades den 9 januari 2016. BB inkom med sitt ärende till JO den 15 januari 2016. Ärendet inkom till förvaltningen den 25 februari 2016.

BB är kritisk till fem olika punkter vad gäller kommunens agerande.

1. Kan det anses korrekt handläggning att inte omedelbart i samband med informationen om gripandet aktivt verka för ett alternativ till häktning och fortfarande inte ha gjort det?

2. Kan det anses vara en korrekt handläggning att inte omedelbart utse en ny god man åt den unge i samband med frihetsberövande och fortfarande inte ha gjort det?
3. Kan det anses vara korrekt handläggning att inte närvara vid polisförhör den 8 januari 2016?
4. Kan det anses vara en korrekt handläggning att inte utse handläggare i ärendet förrän den 11 januari 2016?
5. Kan det anses vara en korrekt handläggning att inte hålla möte med barnet förrän den 13 januari 2016?

Bakgrund

Pojken anvisades den 29 oktober 2015 till Huddinge kommun från Migrationsverket. Han placerades i ett konsulentstött jourhem i Uppsala den 2 november 2015. Socialtjänsten besökte pojken i hans jourhem i början av december 2015. Vid besöket framkom inget anmärkningsvärt.

Förvaltningen fick den 6 januari 2016 kännedom om att pojken var gripen och att han anhållits senare samma dag med anledning av de brott han var misstänkt för. På begäran av Socialjouren Södertörn närvarade en representant från Socialjouren i Uppsala vid polisförhöret, som hölls den 6 januari 2016. Enheten för ensamkommande barn och unga fick den 7 januari 2016 kännedom om att pojken gripits och anhållits via en rapport från Socialjouren Södertörn. Den 7 januari 2016 fick enheten för ensamkommande barn och unga information om att ett nytt polisförhör skulle hållas i Uppsala dagen därpå klockan 12:00. Den 8 januari 2016 fick förvaltningen via pojkens advokat information om att pojken troligen skulle komma att begäras häktad. Häktesförhandling hölls den 9 januari 2016. Den 10 januari nåddes förvaltningen, via Socialjouren Södertörn, av informationen om att pojken var häktad.

Pojkens advokat ville att man hittade en annan lösning än att pojken ska sitta på häktet. Advokaten ville att pojken ska ställas i kö till ett SiS-boende. Advokaten informeras att förvaltningen inte kunde sätta pojken i en sådan kö då han inte var omhändertagen enligt LVU.

Pojken besöktes av representanter från förvaltningen den 13 januari 2016 i häktet och de gjorde bedömningen att han borde omhändertas enligt 6 § LVU. Den 14 januari 2016 omhändertogs pojken omedelbart och kontakt togs med SiS för att anmäla behov av plats på särskilt ungdomshem på låst avdelning. Den 19 januari 2016 fick förvaltningen besked från SiS att en plats fanns till pojken. Han kom till SiS den 21 januari.

Förvaltningens synpunkter

Förvaltningen svarar följande på BB:s punkter enligt nedan.

1. Förvaltningen anser att en god handläggning hade varit att besöka pojken vid ett tidigare tillfälle och närvara vid polisförhöret den 8 januari 2016. På så sätt hade man tidigare haft tillräcklig kunskap för att kunna hänskjuta frågan om omedelbart omhändertagande till socialnämnden. Förutsatt att nämnden fattat ett beslut om omedelbart omhändertagande och tingsrätt och åklagare ansett att pojken genom det omedelbara omhändertagandet kunde beredas betryggande övervakning hade pojken sluppit utsättas för de påfrestningar som en häktning innebär för en så ung person. Åtminstone borde förvaltningen hänskjutit frågan om omedelbart omhändertagande till socialnämndens prövning i samband med häktningen, det vill säga den 10 januari.

Betryggande övervakning kunde enligt åklagaren endast ordnas genom en placering på låst SiS-institution. Det är SiS ansvar att tillgodose behovet av låsbara vårdplatser. Pojken erbjöds en sådan placering först den 19 januari 2016. Den 20 januari 2016 meddelade åklagaren att häktningen hävts i och med SiS-placeringen. Åklagaren informerade då också om att pojken skulle

förhöras den 21 januari 2016. Efter förhöret fördes pojken till SiS. Tidsutdräkten mellan det omedelbara omhändertagandet och placeringen är mycket olycklig. Den ligger emellertid utanför socialnämndens kontroll och beror på platsbrist på landets SiS-institutioner. Någon alternativ lösning har i detta fallet inte varit möjlig, då en betryggande övervakning inte kunnat tillgodoses på annat sätt än genom en SiS-placering.

2. Det är överförmyndarnämnden som tillförordnar gode män. Förvaltningen kan inte yttra sig över deras handläggning men redogör här för vad som hänt gällande gode män i detta ärende. Den gode mannen som pojken hade vid tiden för det brott han misstänks för blev på inrådan av polis bortkopplad från ärendet då denne även var god man för brottsoffret. Ny god man förordnades 15 januari 2016. På grund av jävsituation entledigades även denna gode man från sitt uppdrag. Nuvarande god man förordnades den 26 januari 2016.
3. Huddinge kommun fick den 7 januari 2016 information om att polisförhör skulle hållas med pojken klockan 12:00 den 8 januari i Uppsala. Representant från enheten för ensamkommande barn i Huddinge kommun hade inte möjlighet att närvara med så kort varsel. Förvaltningen anser att det är beklagligt att någon resurs inte fanns att tilldela. Förvaltningen menar att man borde tagit kontakt med socialtjänsten i Uppsala med förfrågan om de kunde vara behjälpliga genom att närvara vid polisförhöret på samma sätt som gjordes den 6 januari 2016.
4. Det är beklagligt att det dröjde till den 11 januari 2016 innan en egen handläggare utsågs i ärendet. Dock har ärendet hela tiden hanterats av handläggare med tillräddlig kompetens och handläggningen har fortskridit i takt med att information inkommit till enheten. Efter beskedet att pojken gripits för ett allvarligt brott har ärendet handlagts som prioriterat.
5. Förvaltningen delar anmälares uppfattning om att besök hos pojken borde gjorts vid ett tidigare tillfälle. Anledningarna till att detta tyvärr inte gjordes framkommer under punkterna tre och fyra.

Allmänt kan sägas om handläggning av ensamkommande barn att Huddinge kommun, liksom många andra kommuner, arbetat under en extrem belastning på grund av det stora antal ensamkommande barn som kommit till kommunen. Detta har bland annat lett till att kommunen har anmält sig själv till IVO enligt reglerna om lex Sarah, se bilaga 3.

Förvaltningen delar uppfattningen att häktet inte är en miljö där barn i den aktuella pojkens ålder ska behöva befinna sig längre än vad som är absolut nödvändigt.

I det nu aktuella ärendet anser förvaltningen att socialnämndens handläggning varit så skyndsam som enheten för ensamkommande barn och unga förmått utifrån rådande omständigheter.

BB fick tillfälle att kommentera remissvaret.

JO hämtade in domen från Uppsala tingsrätts mål B 28-16.

Rättslig reglering m.m.

Häktning av unga personer

Den som på sannolika skäl är misstänkt för ett brott, för vilket är föreskrivet fängelse ett år eller därutöver får häktas, om det med hänsyn till brottets beskaffenhet, den misstänktes förhållande eller någon annan omständighet finns risk för att han avviker eller på något annat sätt undandrar sig lagföring eller straff, genom att undanröja bevis eller på något annat sätt försvårar sakens utredning eller fortsätter sin brottsliga

verksamhet (24 kap. 1 § rättegångsbalken, RB). Är för brottet inte föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år, ska häktning ske, om det inte är uppenbart att skäl till häktning saknas. Häktning får ske endast om skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den misstänkte eller för något annat motstående intresse. Kan det antas att den misstänkte kommer att dömas endast till böter, får häktning inte ske.

Om det på grund av den misstänktes ålder, hälsotillstånd eller någon annan liknande omständighet kan befaras att häktning skulle komma att medföra allvarligt men för den misstänkte, får häktning ske endast om det är uppenbart att betryggande övervakning inte kan ordnas (24 kap. 4 § RB). Den som inte har fyllt arton år får häktas endast om det finns synnerliga skäl (23 § lagen [1964:167] med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare, LUL). Detta innebär alltså att den som är under arton år får häktas endast om det är uppenbart att betryggande övervakning inte kan ordnas och det föreligger synnerliga skäl för häktning. Barn som är misstänkta för brott ska således häktas endast i undantagsfall.

Om någon som inte har fyllt arton år är skäligen misstänkt för ett brott på vilket fängelse kan följa ska socialnämnden genast underrättas (6 § LUL). Om den unge har gripits, anhållits eller häktats på grund av brottsmisstanken, ska socialnämnden underrättas om detta och om skälen för det samtidigt med underrättelsen om brottsmisstanken eller annars genast efter frihetsberövandet.

Omedelbart omhändertagande med stöd av LVU m.m.

När det gäller frågan om betryggande övervakning kan ordnas för unga personer aktualiseras bestämmelserna i LVU.

Vård med stöd av LVU ska beslutas om den unge utsätter sin hälsa eller utveckling för en påtaglig risk att skadas genom brottslig verksamhet (3 § LVU). Med begreppet brottslig verksamhet avses inte rena bagatellförseelser och inte heller enstaka andra brott som inte är av allvarlig art. Det är först vid en brottslighet som ger uttryck för en sådan bristande anpassning till samhällslivet att det kan sägas föreligga ett vård- och behandlingsbehov som det kan bli fråga om att bereda den unge vård med stöd av LVU (prop. 1979/80:1 s. 583).

Förvaltningsrätten beslutar om vård efter ansökan av socialnämnden (4 § LVU).

Socialnämnden får besluta att den som är under 20 år omedelbart ska omhändertas, om det är sannolikt att den unge behöver beredas vård med stöd av LVU och om rättens beslut om vård inte kan avvaktas med hänsyn till risken för den unges hälsa eller utveckling eller till att den fortsatta utredningen allvarligt kan försvåras eller vidare åtgärder hindras (6 § LVU). Om socialnämndens beslut om omhändertagande inte kan avvaktas, får nämndens ordförande eller någon annan ledamot som nämnden har förordnat besluta om omhändertagande.

För vård av unga som på någon grund som anges i 3 § behöver stå under särskilt noggrann tillsyn ska det finnas särskilda ungdomshem (12 § LVU). Om socialnämnden har beslutat att den unge ska vistas i ett sådant hem ska SiS anvisa en plats. Det finns inte någon bestämmelse som anger inom vilken tid SiS ska anvisa en plats. När det är fråga om akuta situationer, som t.ex. kan uppstå vid omedelbara omhändertaganden, och där socialnämnden har gjort bedömningen att vården av den unge bör bedrivas vid ett särskilt ungdomshem, har JO uttalat att det som regel krävs att en plats kan tillhandahållas mer eller mindre omedelbart (se JO 2015/16 s. 428, dnr 260-2015 m.fl.).

Lagstiftningen utgår från att unga i åldrarna 15–18 år i stället för att häktas ska omhändertas inom socialtjänsten. I de fall där häktningsskäl föreligger måste därför frågan om det finns grund för omedelbart omhändertagande prövas (se JO 1994/95 s. 255, dnr 3104-1992). När det blir aktuellt med häktning av en person som är under arton år föreligger en stark presumtion för att den unge omedelbart ska omhändertas med stöd av 6 § LVU (se JO 2009/10 s. 252, dnr 641-2007).

Jag vill i det här sammanhanget nämna att det för närvarande sker en översyn av bestämmelserna om häktning. Häktes- och restriktionsutredningen överlämnade i augusti 2016 betänkandet Färre i häkte och minskad isolering (SOU 2016:52). Utredningen föreslog bl.a. att en häktad person under 18 år normalt ska förvaras på ett SiS-hem och inte i häkte.

Socialtjänstens närvaro vid förhör

Socialnämnden ska i god tid underrättas om tid och plats för förhör med barn under 20 år, om det finns skäl till antagande att vad som förekommit bör föranleda ingripande från nämnden (16 § förundersökningskungörelsen [1947:948]).

Vid förhör med den som inte har fyllt arton år och som är misstänkt för ett brott på vilket fängelse kan följa ska företrädare för socialtjänsten närvara om det är möjligt och det kan ske utan men för utredningen (7 § LUL). I förarbetena till bestämmelsen uttalas att socialnämnden i normalfallet bör närvara vid sådana förhör (prop. 1994/95:12 s. 66). Socialtjänstens närvaro innebär ett stöd för den unge samtidigt som socialtjänsten får information om brottet och omständigheterna kring detta (a.a. s. 67).

Bedömning

Handläggningen av AA:s ärende

AA var anhållen som misstänkt för ett allvarligt brott. Den 8 januari 2016 informerades socialförvaltningen om att AA skulle begäras häktad om han inte kunde placeras på "låst institution" enligt LVU. Efter det att Uppsala tingsrätt häktade AA den 9 januari 2016 framförde BB till socialförvaltningen att häktet var en olämplig plats för honom. Hon begärde att AA skulle placeras i ett särskilt ungdomshem.

Den 13 januari 2016 träffade socialförvaltningen AA för första gången sedan han frihetsberövats. Ett beslut om att omedelbart omhänderta AA med stöd av 6 § LVU fattades den 14 januari 2016.

Med hänsyn till AA:s ålder och de brott han var misstänkt för anser jag att frågan om omedelbart omhändertagande med stöd av 6 § LVU borde ha aktualiserats omgående efter polisens kontakt med förvaltningen den 8 januari 2016. I stället dröjde det till den 13 januari 2016 innan företrädare för socialförvaltningen träffade AA i häktet. Dagen efter besöket beslutade socialutskottets ordförande att AA omedelbart skulle omhändertas.

Enligt min mening har socialtjänstens passivitet fått till följd att AA varit häktad onödigt länge. Socialnämndens hantering av AA:s ärende är inte tillfredsställande och nämnden kan inte undgå kritik för handläggningen.

Den 15 januari 2016 anmälde socialförvaltningen till SiS att AA var i behov av en plats på ett särskilt ungdomshem. SiS erbjöd den 19 januari 2016 förvaltningen en plats för AA på ett sådant hem. Åklagaren hävde beslutet om häktning av AA och han fördes till ungdomshemmet.

Nämnden kan inte lastas för att det dröjde fem dagar från beslutet om omhändertagande till dess att SiS kunde erbjuda en plats för AA på ett särskilt ungdomshem. Det är allmänt känt att det för närvarande kan uppstå köer till hemmen. JO har behandlat den frågan senast i ett beslut den 9 juni 2017 (se JO:s ärende med dnr 1896-2017). Det finns inte skäl för mig att här gå in på saken.

Förhöret med AA den 8 januari 2016

Av utredningen framgår att en företrädare för socialjouren i Uppsala kommun närvarade vid förhöret med AA den 6 januari 2016. Ett nytt förhör med AA hölls den 8 januari 2016. Vid det förhöret närvarade ingen företrädare från socialförvaltningen i Huddinge kommun.

Som redovisas ovan är utgångspunkten att en företrädare från socialtjänsten ska närvara vid ett barnförhör. Detta under förutsättning att det är möjligt och kan ske utan men för utredningen. Det har i det aktuella fallet inte förelegat något hinder mot ett deltagande med hänsyn till utredningen.

Socialnämnden har i remissvaret uppgett att förvaltningen informerades om förhöret dagen innan det skulle hållas och att ingen i personalen hade möjlighet att närvara med så kort varsel.

I ärenden som det nu aktuella, dvs. när en ung person sitter frihetsberövad, är det regelmässigt fråga om snäva tidsfrister. Socialnämnden måste ha en beredskap för att kunna hantera detta. Att närvara vid ett barnförhör är en uppgift som nämnden måste prioritera. Jag kan dock inte på föreliggande utredning bedöma om någon företrädare från socialförvaltningen rent faktiskt hade kunnat närvara vid förhöret med AA.

Socialnämnden har konstaterat att förvaltningen i den uppkomna situationen borde ha kontaktat socialtjänsten i Uppsala kommun för att höra om någon tjänsteman där kunde närvara vid förhöret med AA. Jag delar den bedömningen. Nämnden kan inte undgå kritik för sin underlåtenhet att ta en sådan kontakt.

Vad BB i övrigt har anfört leder inte till något uttalande från min sida.

Ärendet avslutas.